

מקורות אורות הקודש

קובץ א רפב

רפב. שתי שיטות הן לערכה של התפילה, השיטה המיסטית, והשיטה הרציונלית. הראשונה מבארת את קשר העולם עם האדם ועם תנועותיו כולן, ומראה בעליל, שהבעת הרצון הנפשי של האדם, בהתדבקו באלהים, הרי היא פועלת ויוצרת, מתוך המעמד הרוחני, עלילות רבות ערך בהווה בכללה, וממילא באה הפעולה לטובה בהנוגע לחלקו של האדם ומבוקשיו. השיטה הרציונלית אינה מכרת את הסתרים הנפלאים הללו, והיא מכנסת את התפילה כולה לתוך המערכה המוסרית, הפסיכית, הפיזית. האדם יתרומם על ידי ציורי תפילתו, נפשו תזדכך, מדותיו יתעלו. התוכן המוסרי הוא בודאי אחוז עם הגורל של האדם. בהטבה המוסרית, יוטב הגורל. ההווה כולה שואפת לקדמה, לטוב, הרשעה היא נפלטת מהמציאות, ובוזה הננו מכירים את סיבת הפגעים כולם מהרשעה. ההטבה הנפשית שעל ידי חיקוי השירי של התפילה, היא התכלית. אין לקשר את התפילה בפרטיות של הפעולה המבוקשת, על פי השיטה המדוברת, אלא מצטרפת היא מתוך הכלל. היא מכרת שהאדם שלא יתפלל, יצטברו בתוכו הרבה תכונות קשות, מחוסרות תיקון ועידון, ומצבו המוסרי יסבול מזה הרבה. ולהיפוך, על ידי התפילה יתעלה האדם, ויהיה יותר מואר ברוחניותו, וממילא יהיו חפציו יותר ממולאים. בכלל, יקרה היא האידיאליות של התפילה, הבעת הנשמה, יותר מעצם התכלית הפרטי של המבוקש שבתפילה. מובן שלשיטה זו צריך המצב האידיאלי להיות יותר מזוכך, כדי שתהיה התפילה מוכרת לדבר של חובה גדולת ערך. אמנם השיטה השניה היא ממולאה מאידיאליות פנימית, המוזרת מההווה כולה בתוכה, אבל היא מספקת להמשיך לבבות אל קביעותה.

קובץ א רפה

רפה. התפילה, וחלק גדול ממעשה המוסר והתורה, בנויים הם על יסוד תקנת הרגש של האדם, והם צריכים לשמור גבולם. כשבאים אל הרגש בענינים ותכנים שכליים, אין מצליחים. אמנם עצמותה של התביעה שיהיה הרגש גם כן מושכל, יש לה מקום, מפני שבאמת איננו גם חטיבה בפני עצמה, אלא אחד מצדדי השכל, שהוא מתגלה במדרגתו התחתונה.

קובץ א תרסד

תרסד. החושב בתפילה שמשנה את הענין האלהי, הרי זה מחרף ומגדף, והחושב שאינו משנה אלא את עצמו, הרי זה מקטין את ערך התפילה, ועמה יחד את כל הערך של העבודה האלהית. אבל המכוין שהוא פועל לשנות את עצמו לטוב, ועל ידי היחש שעצמות הוייתו משתנה, משתנה כל הערך של כל ההווה אליו לעילוי ולטוב, כי ההווה כולה מתפעלת מאחד מחלקיה הרוחניים ביחוד, וכל מה שהתוכן הרוחני המביא את החליפות הוא יותר נעלה ויותר כולל, כן השינויים הם יותר עצומים, ויותר פועלים בשפעת טובתם - זהו העובד בכוונה הראויה, שהנפש מתמלאה ממנה, והעולם מתברך.

קובץ ב שכד

שכד. כאב לב בא על ידי תפילה כשאין עמה אור תורה, שהמחשבה תוהה מה בצע בהשתפכות הנפש, בצער הרוחני ההוא, וכי יש שינוי רצון למעלה, ואיזו תועלת יש בתפילה. ואף כשמאמין שלמרות כל הקושיות כך הוא הדבר, והתפילה מועלת, לא מפני כך יחדל הלב מכאבו. אבל עם תורת אמת, חודרת הבינה על דבר הערך הגדול של הופעת הרצון ברום גדלו, בהבלטתו והוצאתו מן הכח אל הפועל, ולפי המדה שהאדם יותר מלא אור קודש, שרצון עצמו הוא יותר טהור ואידיאלי, ככה יותר קשור הוא רצונו בעומק גדול של הישנות ההוייתית, וכן רצונו פועל באמת במערכות ההווה. וזאת היא פליאת יצירת תמים דעים, שכל שינוי אין שינוי בערכו, וכל קיום אינו שולל שום שינוי בחקו, כי אור עליון זה הוא למעלה מכל שאלת השינוי, ואי השינוי והקיימות, כמו השינוי, שניהם יחד הם ערכים שאינם הולמים יחש לעליוניות האלהית. וכל מה שהוא מתפשט בכל, וכל מה שיש בו טוב משום איזה צד, אי אפשר שיהיה נמנע מצד איזה חק עצמותי באלהים, כי אם כל טוב הווה וישנו.

קובץ ה רכט

רכט. התפילה היא מרוממת את הרצון, ומעלה אותו למרומי מקורו. משיבה היא את המהותיות התוכית של האדם אל האלהים, ובוזה הרצון של העתיד הגדול מתבסס. וכפי עומק ההכשר של יסוד הרצון להתעלות, ככה תהיה פעולתו. אי אפשר לשום תפילה לשוב ריקם, היא תופסת בכל אופן מקום בעולם, כפי אותה המדה האימוצית באימוץ היסודי שבה. ותפילתם של צדיקים דומה ממש כעתר שמהפך את התבואה, ומתפכת מדתו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות, והעולם והחיים מתכשרים להתפיס ולהאחד בצביון יותר עליון ורצוי מכפי מה שהיה לפני הבעתה של התפילה. כל תפילה מוסיפה תוכן חדש בעולם, מגוונת את החיים בגוון יותר בהיר, וממקור הכח היסודי מוסיפה ביקום חיל חדש. ויש תפילה של תפלות, נובעת מרצון עכור ומושחת, תועבה היא, ותועבה היא פועלת, מזהמת את החיים ומוסיפה תבערה יקודית ביסוד התוסס שביקום. זאת היא תפילה הבאה מתוך הסרת האוון מן התורה. וכפי מדת הניגוד של התורה שבעומק הנפשיות שבתפילה, ככה גדולה היא תועבתה. והתפילה המתועבת, המנוגדת מהתורה ומנגדת אליה, גם היא פועלת את פעולתה, אבל פעולתה היא פעולה תועבה, וכפי רוב כחה, כן גדול הוא ניגודה אל התורה, וכפי עומק ניגודה, ככה גדול הוא התוכן המתועב שלה, שבאה אחר כך תפילת ישרים, להפך את כל הערוך על ידי תפילת רשעים התפלה, ותסיסת חיים עליונים גדולה פועלת את פעולתה המנצחת. קול רינה וישועה באהלי צדיקים, ימין ד' עושה חיל, ימין ד' רוממה, ימין ד' עושה חיל.

עין איה ברכות פ"ד נ"ז

נו. וכמה ישהה בין תפלה לתפלה. ר"ה ור"ח, ח"א כדי שתתחונן דעתו עליו, וח"א כדי שתתחולל דעתו עליו. התחלת ההכנה לתפילה הוא שתהי' דעתו צלולה כ"כ באופן שיוכל לשפוך שיחו לצרכי עצמו להושע בחסדי ד'. והמדה האמתית היא שיתרומם כ"כ ברוחו עד שירגיש שעיקר התפילה אינה ראויה להיוח כ"א לצרכי הכלל, וע"י התרוממות הכלל ממילא תמשך הצלחת הפרט. אלא שלכונה זו צריך התרוממות נפש ביותר, כי בהיות האדם במצב קוצר רוח א"א לו להתרומם לשאיפה של ישועת הכלל. ע"כ חד אמר כדי שתתחונן, היינו תחוננים של יחיד, כדכתיב במשה "ואתחנן אל ד'", בשעה שעסק בעסק העברתו את הירדן לעצמו. וח"א כדי שתתחולל דעתו, להשכיל את דאגת הכלל, כדכתיב "ויחל משה", בשעה שהתפלל על ישראל. וההרגשה הכללית היא, כשהיא באה, עמוקה מאד, וצרת הרבים מסעירים מאד את הלב, עד שהוא במצב חולי מרוב כאב ועקת נפש. כי לא תוכל נפש היחיד לשאת רגש צרת הכלל הנוגע עד לבבה כ"א ברגש חזק מאד. ע"כ תקרא חילוי, תפילה שבאה לצרכי הכלל מגזרת חלי, והמתפלל באהבת כלל עם ד', מצפה ליום "חבוש ד' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא"י. ובשכבר הימים ביארתי ב"ה, שההשגה הרוממה שבאה לגדולי הערך הקרובים אל ד' בתפילה, תבא כערך כל השגה אלהית, להתבונן במה שהורשה ולהמנע מלהלך בגדולות במה שהוא מופלא מלהלך משכל האדם. ושתי הידיעות הנה שלימות לאדם, אלא שהצד הראשון הוא המחייב והצד השני הוא שולל. פועל תחונן יבוא מגזירת חן, ומציאת החן תורה על השגת איזה דבר בגדר חיובי. "ואדערך למען אמצא חן בעיניך". החילוי יצייר הרעידה וההגבלה לעמוד בתחום השגתו שלא להרוס יותר, "ואסלדה בחילה". וקרוב להוראת "חלל", על המקום הריק המשולל ממציות. ע"כ אמר מר שיוכל להתבונן במה שהורשה. ומר אמר שיוכל להגביל שלא להרוס במה שלא הורשה. ויען שתפילת של יחיד עומדת במעלה נמוכה מתפילה של צרכי רבים, ע"כ די לתפילת יחיד ההכנה של רוממות הנפש להשיג ולצייר... בא למדה זו של צורך הגבלה. ובתפלת הרבים ההכרח לשלח המחשבות בדברים יותר נעלים ונשגבים, עד שראוי להשמר עמהם ג"כ מהרוס אל המופלא. ע"כ נאמר בתפילת יחיד לשון תחינה, "ואתחנן אל ד'", ובתפילת רבים לשון חילה, "ויחל משה את פני ד' אלהיו".

קובץ ח רמה

רמה. כשההשכלה האנושית מתעסקת בהתארים של האלהות, ובאה בסבך של מחשבה ביסוד ההויה ממקורה, בענין ההכרח והרצון. כשהיא מציירת לה את הרצון בכל החולשה שיש לו בהגון הרצוני שלנו, הרי היא ממאנת ליחש תואר רצון אל הבורא, מקור כל השלמות ויסוד כל הנצחיות. אמנם, אם מתוך השגה זו באה היא ליחש הכרח לתואר העליון, הרי היא נופלת לפח ומוקש הרבה יותר גדול מזה המוקש של תיאור הרצון. וצריכה היא על כרחה לרומם את הערך מעל כל דין של מהות רצון ומהות הכרח, ואחר כך תבוא לאותה ההבנה, שאם לשבר את האוון אנו מתארים את התואר של רצון, הרי

נקודת האמת העליונה משלחת שם את קויה, והננו עומדים במערכה של אורה, מה שאין כן אם מתארים את אותה הסיבה של ההויה בתואר של הכרח, הרי הענין מתכסה בחושך גס כזה עד ששום אור לא יוכל לחדור אליו. כי מקור החיים ואורו, על ידי תכונת תיאור הרצון הוא מתגלה, ואחר כך חלה עליו הארת ההבדלה באין ערוך, שלא להמשיל למדה זו של הרצון העליון שום תכונה מתכונת הרצון המוגבל שלנו. וחיים ברצונו, וכאמור פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון.

קובץ א' עב- עג

עב. התפילה היא פועלת אימוץ הרצון וחלישות הרצון. כלומר, אימוץ הרצון הטוב, המוסרי, הקדוש, וחלישות הרצון הפראי, הרע. להמטרה של חלישות הרצון, אין צריך כל כך הרמת התכונה הנפשית. ההכרה שהמוסר הוא נשחת אצלו, שהאדם מרגיש בעצמו, מסבבת לו יגון פנימי, ונפשו נפולה בקרבו. וכשהוא מתנפל בתפילתו, הרצון של הרע נחלש, ועושה את פעולתו לטובה גם אחר התפילה, בשוק החיים. לא כן הוא עם אימוץ הרצון. ההכרה בהטוב, וההתעוררות להגבירו, צריך הארת רוח גדולה. ולפעמים על ידי מה שהאדם קובל תמיד על נפשו, וחושד את עצמו בפריעת מוסר, הוא מחזיק את כל נטיה של אימוץ לרעה ומזקת. וצריך על זה חשבון ברור, והארת גבורה, שידע את הצד הטוב שבקרבו, שתעודתו הוא שיתרומם על ידי התפילה, ויוסיף אומץ.

עג. עיקר הסרת הלב מן התפילה, הנהוגה בדור זה, הוא מפני שנקודת החיים של כנסת ישראל נתגברה, וחפץ הטוב הכללי נתאמץ בקרבה, והתפילה היא כרוכה תמיד עם הרעיון העתיק שהצד השלילי של החלשת הרצון גובר עליה, ועל כן אין הדור מוצא בקרבה את גבורתה ויפיה. לגלות אנו צריכים את הצד של האור, את אותו הצד שגנוז שם חפץ הטוב, ולכרוך את התפילה עם הרעיון של הגברת הרצון. אז ינהרו רבים אל התפילה, וממילא תבוא גם כן המטרה של החלשתו של הרצון המכוער.